

ESTEELLISYYS HALLINNOSSA

Kirsi Kuusikko

ALMA TALENT ■ Helsinki 2018

Tilaa Esteellisyys hallinnossa -kirja Alma Talent Shopista: shop.almatalent.fi

Copyright © 2018 Alma Talent Oy ja Kirsi Kuusikko
Yhteistyössä Lakimiesliiton Kustannus

ISBN 978-952-14-3257-6
ISBN 978-952-14-3259-0 (verkkokirja)

Kansi: Outi Pallari
Taitto: Marja-Leena Saari

Paino: BALTO print Liettua 2018

Anna palautetta kirjasta: protoimitus@almamedia.fi

Sisällys

ESIPUHE	V
LYHENTEET	XXI
1 HALLINTOTOIMINNAN PUOLUEETTOMUUS JA ESTEELLISYYS ..	1
1.1 Esteellisyys oikeudellisena käsitteenä	3
1.2 Puolueettomuusvaatimus osana hyvää hallintoa	11
1.2.1 Hallintolain 6 §:n puolueettomuusvaatimus ...	11
1.2.2 Objektiivisuus, puolueettomuus ja riippumattomuus.	12
1.2.2.1 Puolueettomuusvaatimus	14
1.2.2.2 Objektiviteettiperiaate puolueettomuusvaatimuksena	20
1.2.2.3 Objektiviteettiperiaatteen merkitys esteellisyyksymyksissä – eräitä esimerkkitalanteita	27
1.2.2.4 Riippumattomuus oikeudellisena käsitteenä	30
1.3 Tuomioistuimen ja hallintotoiminnan puolueettomuusvaatimukset – erot ja yhtäläisyydet	33
1.3.1 Euroopan ihmisoikeussopimuksen vaatimukset tuomitsemistoiminnalle	33
1.3.2 Oikeudenmukainen oikeudenkäynti ja hallinto	36

1.4	Euroopan hyvän hallintotavan säännöt – objektiivisuus mielivallan kieltona ja puolueettomuus- vaatimus esteellisyytenä	41
1.4.1	Puolueettomuusvaatimus osana hyvää hallintoa Euroopan unionissa.	41
1.4.2	Puolueettomuusvaatimus Euroopan neuvoston suosituksissa hyvästä hallinnosta	42
1.5	Puolueettomuusvaatimukset virkamieseettisinä kysymyksinä	46
1.6	Esteellisyyssääntely tutkimuskohteena	50
1.6.1	Esteellisyyteen ja sen tulkintaan liittyviä erityisiä kysymyksiä	51
1.6.2	Ratkaisukäytäntö esteellisyydestä	59
2	JÄÄVIYS, PUOLUEETTOMUUS JA ESTEELLISYYS	
	MUUTTUVINA KÄSITTEINÄ	65
2.1	Esteellisyyssäännökset ja yhteiskunnan muutos	66
2.1.1	Objektiviteettiperiaate ja sen merkitys esteellisyyssääntelyjen ratkaisemisessa	66
2.1.2	Hallintomenettelylain esteellisyyssääntösten säättäminen.	72
2.1.3	Kunnallislain muutos ja viittaaminen hallintomenettelylakiin	83
2.1.4	Laitosjäävin säättäminen	86
2.2	Tuomarin esteellisyyssääntösten uudistaminen	89
2.3	Syyttäjien esteellisyyssäännökset	93
2.4	Hallintomenettelylaista hallintolakiin	98
2.5	Kuntalakien esteellisyyden sääntelyratkaisut	101
2.6	Esteellisyys muussa lainsäädännössä – erillisten esteellisyyssääntösten suhde hallintolain esteellisyys- sääntöksiin	104
2.6.1	Ahvenanmaa	106
2.6.2	Evankelis-luterilainen ja ortodoksinen kirkko	109
2.6.3	Esitutkinta.	111
2.6.4	Holhustoimi	117

2.6.5	Ulosotto	121
2.6.6	Julkishallinnon tilintarkastus	129
2.6.7	Vaalit	131
2.6.8	Viittauksia hallintolain ja tämän edeltäjän hallintomenettelylain esteellisyysäännöksiin . . .	136
2.6.9	Intressiedustamisen mahdollistama poikkeussäntely	142
2.6.10	Muita poikkeuksia hallintolain esteellisyys- säännösten soveltamisesta	145
2.6.11	Muuta erityissäntelyä esteellisyydestä	147
2.6.12	Eettiset ohjeet, puolueettomuus ja esteellisyys- säännökset	152
3	KANSAINVÄLINEN NÄKÖKULMA ESTEELLISYYTEEN JA PUOLUEETTOMUUTEEN.	153
3.1	Euroopan unioni	154
3.2	Ruotsi	159
3.2.1	Ruotsissa sovellettu esteellisyysäntely	159
3.2.2	Ruotsin kuntalain esteellisyysäntely.	169
3.2.3	Ruotsin uusi hallintolaki	173
3.3	Norja	177
3.4	Anglosaksinen käsitys puolueellisuudesta	183
4	HALLINTOLAIN ESTEELLISYSSÄÄNNÖSTEN SOVELTAMISALA	187
4.1	Hallintolain soveltamisalan säntely	187
4.2	Esteellisyysäännösten menettelyllinen soveltamisala	188
4.2.1	Mitä on hallintoasian käsittely?	188
4.2.2	Osallistuminen asian käsittelyyn ja vaiku- tuksettomat toimet esteellisyysäännösten soveltamisen näkökulmasta	196
4.3	Henkilöllinen ulottuvuus	199
4.3.1	Virkamiehet ja muut henkilöt	199
4.3.2	Asiantuntijat ja lausunnot	202
4.3.3	Valmistelevat työryhmät ja intressiedustus.	217

Sisällys

4.4 Viranomaiskohtainen soveltamisala	229
4.4.1 Hallintolain soveltamisalan ulkopuolelle rajatut viranomaistoimet	232
4.4.2 Poliisitoiminta – useampia esteellisyys- säännöksiä	234
4.4.3 Hallintoasian vai hallintolainkäyttöasian esteellisyys	240
4.4.4 Tuomarin, hallintoasian vai omat esteellisyysäännökset?	245
4.5 Väillinen julkinen hallinto	247
4.6 Toiminnalliset rajat ja suhde hallintolain esteellisyys- perusteisiin	259
4.6.1 Tosiasiallinen hallintotoiminta	259
4.6.2 Kantelujen käsittely	262
4.6.3 Hallintosopimukset	266
4.6.4 Lainvalmistelu	267
4.6.5 Esteellisyys työnjohdollisissa toimenpiteissä	270
5 HALLINTOLAIN ESTEELLISYYSPERUSTEET	273
5.1 Erityiset esteellisyysperusteet tulkinnan lähtökohtana 273	
5.1.1 Asianosaisjävi eli osallisuusjävi	277
5.1.2 Avustajan- ja edustajanjävi	288
5.1.3 Intressijävi	294
5.1.3.1 Periaatepäätökset	300
5.1.3.2 Osakkeenomistus ja jäsenyydet	303
5.1.3.3 Organisatoriset henkilöstöjärjestelyt ja työnhakutilanteiden ennakointi	306
5.1.4 Palvelussuhde- ja toimeksiantojävi	309
5.1.5 Yhteisöjävi	321
5.1.6 Virasto- ja laitosjävi eli ohjaus- ja valvonta- jävi	336
5.2 Esteellisyysperusteiden yleislauseke eli yleis- lausekkeeseen perustuva jäviys	342
5.2.1 Julkinen vihamiessuhde	357
5.2.2 Kiinteä ystävyysuhde	377

5.2.3	Samanaikainen käsittely ja toistaminen	386
5.2.3.1	Toisen asteen eli kahden instanssin esteellisyys hallinnossa	386
5.2.3.2	Yleensä saman asian uudelleen käsittely	401
5.2.3.3	Oikaisuvaatimusmenettely	406
5.2.3.4	Tosiasiallinen toiminta ja päätöksenteko	424
5.2.3.5	Eri asemassa toimiminen ja ennakkokäsitykset	426
5.2.4	Muita objektiivisen puolueettomuuden vaarantumistilanteita	432
5.2.4.1	Lausuntojävi toisen asteen jääviyden erityisluonteena ja lausunnon antamisen esteellisyyskysymykset	432
5.2.4.2	Julkiset kannanotot – eivät aiheuta yleensä esteellisyyttä hallinnossa	440
5.2.4.3	Esimiesjävi eli virkahierarkkinen esteellisyys	449
5.2.4.4	Yhteistyösuhde, työkaveruus, jäsenyys, asiakkuus tai muunlainen vahva sidonnaisuus	453
5.2.4.5	Erityinen lojaalisuussuhde	459
5.2.4.6	Päätöksentekoa edeltävä yleinen ohjeistus – ajallisuuden ja konkreettisuuden ongelma	464
5.2.5	Erityisten esteellisyysperusteiden tulkinnanvaraisuuden kumulaatio	467
5.2.5.1	Melkein erityinen esteellisyysperuste?	467
5.2.5.2	Esteellisyys ja ajallisuus	468

Sisällys

5.2.5.3	Omainen oikeushenkilön työntekijänä	475
5.2.5.4	Yleislausekkeen merkityksen mahdollinen lisääntyminen tulevaisuudessa	479
5.2.5.5	Yleislausekkeen esteellisyyden perustelevinen	482
5.3	Sukulaisuusjäävi osana esteellisyysperusteita	483
5.3.1	Läheiset	486
5.3.2	Muuten erityisen läheinen henkilö	491
5.3.3	Avoliitonomaiset olosuhteet eli avoliitot	499
5.3.4	Puolisukulaisuudesta aiheutuvat ongelmat	504
5.3.5	Sukulaisista läheisiin – sivusukulaiset erityisten esteellisyysperusteiden näkö- kulmasta	508
5.3.6	Intressijääviys ja sukulaisuuspiirin rajauksen ongelmallisuus	511
5.3.6.1	Intressijäävi vai sittenkin asianosais- tai edustajanjäävi?	514
5.3.6.2	Kaukaisempi sukulainen erityisen läheisenä henkilönä	515
5.3.6.3	Asian laatu	516
5.4	Hallintolain esteellisyysäännökset ja viranomais- kohtaiset ohjeet	522
5.5	Erityistilanteita esteellisyysäännösten todentamisessa	524
5.5.1	Valtion virkamiehet ja kunnan päätöksenteko	524
5.5.2	Toisilleen läheiset käsittelemässä samaa asiaa	525
5.5.3	Koko henkilöstön esteellisyys ja kysymys organisatorisesta riippumattomuudesta	527
5.5.3.1	Organisaatorakenteen ongelmat	528
5.5.3.2	Vaaralliset vaikutusketjut	531
5.5.4	Delikatessijääviys eli hienotunteisuusjääviys	533

6 HALLINNONALAKOHTAISIA ESTEELLISYSSÄÄNTELY-	
TILANTEITA	537
6.1 Kuntalain erityissääntely	537
6.1.1 Esteellisyysäännökset kunnan hallinnossa	538
6.1.2 Asian koskeminen valtuutettua tai hänen läheistään henkilökohtaisesti	541
6.1.2.1 Yleisesti kuntalaisia koskeva päätöksenteko	544
6.1.2.2 Valtuutettu päätöksenteon kohteena olevan ryhmän jäsenenä. . .	547
6.1.2.3 Toimielinvalinnat ja hallinto- organisaatiota koskevista kysymyksistä päättäminen	549
6.1.2.4 Intressi- ja yhteisöjäävyden kaltaiset kombinaatiotilanteet valtuutetun esteellisyyden aiheuttajina	553
6.1.2.5 Valtuutetut ja maankäyttö- kysymykset	555
6.1.2.6 Vastuuvapauden myöntäminen	557
6.1.3 Muut kuntalain poikkeustilanteet	561
6.1.3.1 Kunnan konsernihallinnon näkökulma	561
6.1.3.2 Eri roolissa toimiminen	566
6.1.3.3 Kunta asianosaisena	567
6.1.3.4 Tielautakunnat	569
6.2 Hallinnonalakohtaisia erityispiirteitä	571
6.2.1 Sosiaali- ja terveydenhuollon hallinto	572
6.2.1.1 Sosiaalihuollon hallinnon tehtävien moninaisuus	572
6.2.1.2 Lääkärit julkisen ja yksityisen palveluksessa	574
6.2.2 Opetustoimi	584
6.2.2.1 Perusopetus, lukiot, ylioppilas- tutkinto ja ammatillinen koulutus . .	586
6.2.2.2 Yliopistot ja Suomen Akatemia	589
6.2.3 Ympäristöhallinto ja rakentaminen	596

Sisällys

6.3	Esteellisyysden muita erityistilanteita	602
6.3.1	Eduskunta, tasavallan presidentti, valtioneuvosto ja ministerit	602
6.3.2	Julkiset hankinnat – markkinaoikeuden esteellisyysden tulkinta syrjinnän kieltona ja tasapuolisen kohtelun vaatimuksena	618
6.3.3	Tietojen antaminen ja neuvonta	635
6.3.4	Tulkin ja kääntäjän esteellisyys	640
6.3.5	Avustajan ja asiamiehen esteellisyysääntelyn puuttuminen hallintolaista.	642
6.3.6	Hallinnollisen muutoksenhaun esteellisyys- säännökset – asian aikaisempi käsitteleminen este asiamiehenä toimimiselle muutoksen- haussa	642
7	ESTEELLISYYDEN VAIKUTUS JA SIITÄ PÄÄTTÄMINEN	647
7.1	Käsittelykielto	649
7.1.1	Esteellisyysden vaikutus käsittelyn kieltona	649
7.1.2	Kiireellisyyspoikkeusta tulkitaan tiukasti	653
7.2	Läsnäolokielto	659
7.2.1	Julkiset kokoukset – esteellisen valtuutetun ja muiden esteellisten läsnäolo julkisessa valtuuston kokouksessa	660
7.2.2	Esteellisen kuuleminen – kuulemisen ja päätöksenteon erottaminen	663
7.3	Esteellisyysden toteaminen ja ratkaiseminen	664
7.3.1	Esteellisyysden toteaminen	671
7.3.2	Esteellisyyskysymyksen ratkaiseminen	674
7.3.3	Esteellisyys monijäsenisessä toimielimessä	677
7.3.4	Menettely esteellisyystilanteissa kunnallis- demokratian näkökulmasta	680
7.3.5	Kuka esteellisen tilalle – esteellisyys byrokraattisessa päätöksentekotavassa.	682

7.3.6	Kuntalain erityissääntely vaikean esteellisyys- tilanteen ratkaisemiseksi.	690
7.3.7	Esteellisyydestä sopiminen – voisiko olla mahdollista?.	692
8	ESTEELLISYYS MUUTOKSENHAUSSA SEKÄ VASTUU- KYSYMYKSET	695
8.1	Esteellisyys hallintopäätöstä rasittavana menettely- virheenä	695
8.2	Esteellisyys muutoksenhaussa valitusperusteena	698
8.2.1	Esteellisyysden havaitseminen	704
8.2.2	Esteellisyytilanteen korjaaminen	707
8.2.3	Ylimääräisten muutoksenhakukeinojen käyttömahdollisuus	708
8.3	Esteellisyyssäännösten rikkominen ja teon rangaistavuus	709
8.3.1	Esteellisyyssäännösten vastainen toiminta harvoin rikosoikeudellisen vastuun aiheuttajana	709
8.3.2	Rikosoikeudellinen vastuu esteellisyyss- säännösten noudattamatta jättämisestä.	713
8.3.3	Esteellisyys ja lahjus	720
8.3.4	Kestitys – tavanomaista vieraanvaraisuutta vai lahjomaa?	723
8.3.5	Esteellisenä toiminen ja vahingonkorvaus- vastuu	730
9	MUUT HALLINNON PUOLUEETTOMUUTTA VARMISTAVAT KEINOT JA NIIDEN SUHDE ESTEELLISYYTEEN	733
9.1	Puolueettomuuden takaaminen yleisemmässä merkityksessä riippumattomuusnäkökulmasta	735
9.2	Vaalikelpoisuusksymysten arviointi esteellisyyss- tilanteiden näkökulmasta	738
9.3	Sivutoimilupaa ja esteellisyyssksymysten arviointi sivutoimilupapäätösten yhteydessä	743

Sisällys

9.4 Sidonnaisuuksien ilmoittaminen	757
9.4.1 Sidonnaisuuksien ilmoittamisen kehitys.	759
9.4.2 Valtion virkamiesten sidonnaisuuksien ilmoittaminen	762
9.4.3 Kuntien luottamushenkilöiden ja viran- haltijoiden sidonnaisuuksien ilmoittaminen. . .	765
9.4.4 Vaalirahoituksen ilmoittaminen.	768
9.5 Henkilöiden siirtymiset julkisten ja yksityisten työnantajien välillä – ongelmat puolueettomuuden ja esteellisyyden näkökulmasta	771
10 ONGELMAKOHTIA JA KEHITTÄMISEHDOTUKSIA	783
KIRJALLISUUS	791
OIKEUSKÄYTÄNTÖ	823
ASIAHAKEMISTO	863